

Національні перспективи країн-членів ЄС щодо «української кризи»: вступне слово

Збірне поняття «української кризи» на означення «Революції гідності», анексії Криму і війни на Донбасі з 2014 року, стало найскладнішим випробуванням для Спільної зовнішньої та безпекової політики (СЗБП) ЄС, принаймні з часів війни у Косово. Не дивно, що витворення одностайної позиції щодо подій в Україні й формування відповідного політичного вектору є складним процесом в цей неспокійний час. Більшість спостерігачів погодилися б із тим, що причиною цьому є нестача єдності в самій СЗБП, відчутний брак автономії ЄС у зовнішньополітичних процесах, але водночас і традиційна множинність національних перспектив щодо Східної Європи і Росії зокрема. Однак, попри надмір критики, країни-члени ЄС протягом останніх трьох років не лише дійшли згоди щодо наявного і доволі ємного санкційного режиму проти росіян; Брюссель також в значній мірі зорганізував свою матеріальну та ідеологічну підтримку української державної розбудови та демократизації.

Цей спеціальний випуск «Ідеології та політики» розповість про розвиток окремих національних перспектив і розгляне вплив, що його має криза, на зовнішню політику країн-членів ЄС загалом, та щодо України зокрема. Йтиметься про наступне: яким чином змінився образ України в столицях ЄС і яку роль відіграє український суверенітет в

дискурсі національної зовнішньої політики? Чи має російська войовнича політика на меті серйозний перегляд національних інтересів та політичних векторів східних сусідів, а чи це зміни радше символічного, а тому й тимчасового штибу? І, зрештою, чи бачимо ми більшу єдність у національних перспективах щодо української кризи, із можливим виходом на подальший розвиток культури спільної стратегії Європи, і чи передбачає це ширше підґрунтя єдності європейських дій та політики в регіоні? Кожну статтю обумовлено такими аспектами:

- 1) окреслення докризової зовнішньої політики означеної країни щодо східних сусідів ЄС і Росії;
- 2) розгляд можливих змін образу України та її місця в архітектурі європейської безпеки поміж закордонних національних політиків впродовж останніх двох років;
- 3) аналіз розвитку національної політики безпеки з моменту настання кризи, із прицільним розглядом можливих політичних змін;
- 4) оцінка відповідності позиції означеної країни до політики ЄС в цілому (спільне й відмінне), поряд із стислими сценаріями подальших розвитків.

Статті, подані у випуску, вперше були представлені на воркшопі «Національні перспективи української кризи: зміни образу, зміни у зовнішній політиці і наслідки Європейської зовнішньої політики» у грудні 2015 року, в Національному університеті «Києво-Могилянська академія» (НаУКМА) в Україні. Воркшоп було організовано за сприяння програми «Німецькі та європейські студії» між Єнським університетом ім. Фрідріха Шиллера та НаУКМА, і профінансовано Німецькою службою

академічних обмінів (DAAD). Задля повної картини зовнішніх перспектив щодо конфлікту в Україні, окрім позицій країн-членів ЄС, в текстах також представлені описи політики США, Канади й так званої «Західної політики». Стаття «Канадська відповідь на українську кризу: поворот до силового посередництва» зрештою стала частиною цього спеціального випуску.

В цілому, презентації та статті виявляють, що в державах ЄС, а також ширшому «Заході» образ України й дійсно трансформувався протягом останніх років. Якщо Україна і так званий «пострадянський простір» довгий час жили стратегії «іншування», особливо в дискурсах європейської зовнішньої політики, то Євромайдан і подальша «Революція гідності» не лише вивели Україну з периферії у поле зору європейських політиків та спільнот, але й поступово ведуть до сприйняття України як європейської держави, що поділяє засадничі цінності демократії, свободи та верховенства права. Й менше з тим, дослідження також демонструють, що попри усі позитивні зрушення Україна все ще не може бути завваженою абсолютно незалежним учасником міжнародних відносин, подібно до багатьох інших держав, де і еліти, і громадськість наділяє Росію особливим статусом у пострадянському регіоні, а отже має певний скепсис щодо українських проєвропейських прагнень.

Що стосується зовнішніх політик, ми стаємо свідками повного спектра різноманітних поступів: від сум'яття (Фінляндія, почасти Прибалтика) та поступових змін (Німеччина), до послідовності (Італія, Греція) чи навіть пріоритизації (напр. Швеція, яка стає «чемпіоном»

відповідних політик ЄС). Автори особливо відзначили геополітичні чинники, історичну спадковість і особистісний фактор як ключові аспекти, необхідні для розуміння ситуації. Наприклад, роль канцлера Ангели Меркель в Німеччині, що стала вирішальною у переконанні здебільшого проросійської громадськості та добре інвестованої економіки у необхідності політичних та економічних санкцій заради стабільності та дотримання норм міжнародного права. З іншого боку – енергетична залежність від Росії та/або близькі історично-культурні зв'язки із Москвою, як от в Греції, передбачають, м'яко кажучи, не надто завзяту погоду цих держав щодо санкційного режиму і підтримки України (як це сталося на прикладі Угоди про асоціацію). Між тим є країни, як от Словаччина, які можна було б назвати «теоретичними противниками» санкційного режиму ЄС щодо росіян, але які водночас уникають спроб підірвати єдність ЄС, і навіть, як це очевидно у випадку із Братиславою, надають геоекономічну підтримку Україні.

Зрештою, політика ЄС щодо України від 2014 року, могла би бути поверхово оцінена, як наслідок згоди щодо українського випадку. Насправді ж ЄС вчиться на минулих кризах і переоцінює водночас природу російської зовнішньої політики, і свої власні помилки у неврахуванні інтересів Москви в контексті Східного Партнерства. Вже більш ніж трирічна підтримка санкційного режиму і вагомий вклад в Україну як в партнера економічного, так і в партнера із гарантування безпеки, – все це є вартим зауваги відходом від попередньої політики СЗБП. Втім, не варто сподіватися того, що представлена тут багатоманітність національних реакцій не має жодного впливу на

позицію ЄС. Ми стикаємось із доволі реактивною політикою, без означеної стратегії, особливо у стосунку до майбутніх взаємин з Росією чи кінцевою позицією України в Європейських та Атлантичних структурах. Ба більше, ця політика, як і будь-яка, створена в позаурядовому просторі європейських інституцій, базується на міцній коаліції країн-членів ЄС. Ці коаліції, витворені чи через місцеві вибори, чи через новостворені геополітичні пріоритети, а чи через згасле сподівання на живучість українських реформ, можуть в будь-який момент розвалитися.

Як редактор цього спеціального випуску, я хотів би подякувати Михайлові Мінакову та Айзекові Веббу за можливість цього видання, а також перейняття на себе такої кількості редакторської роботи. Я особливо вдячний моєму роботодавцеві, НаУКМА, яка надає свої історичні будівлі для проведення воркшопу, а також DAAD, яка постійно підтримує конференції, необхідні для розвитку висококласних соціальних наук в Україні. І останнє, але не за значенням, – я вдячний усім авторам за їхні неймовірні тексти та терпіння.

Андре Гертель

Київ, серпень 2017